

Arbeidsinspectie
Ministerie van Sociale Zaken en
Werkgelegenheid

Arbeidsrisico's in de verpleging, verzorging en thuiszorg (VVT)

*Verpleeg- en verzorgingshuiszorg, thuiszorg,
jeugdgezondheidszorg en kraamzorg*

Gerichte inspecties in uw branche

Deze brochure is een uitgave van:

Arbeidsinspectie
Postbus 820
3500 AV Utrecht
www.arbeidsinspectie.nl

Bestelnummer 613
Versie februari 2011

De belangrijkste arbeidsrisico's in de verpleeg- en verzorgingshuiszorg, thuiszorg, jeugdgezondheidszorg en kraamzorg

Deze brochure vertelt u meer over de belangrijkste arbeidsrisico's in de verpleeg- en verzorgingshuiszorg, thuiszorg, jeugdgezondheidszorg en kraamzorg (VVT), de branche waar uw organisatie bij hoort. U kunt lezen wat u daarvoor moet regelen en waar de Arbeidsinspectie bij inspecties op zal letten. Investeren in goede arbeidsomstandigheden draagt bij aan het gezond houden van uw werknemers en uw organisatie.

In de VVT hebben de belangrijkste arbeidsrisico's te maken met:

- **fysieke belasting** pagina 15
- **biologische agentia** pagina 19
- **agressie en geweld** pagina 22
- **werkdruk** pagina 26

De Arbeidsinspectie controleert tijdens een inspectie specifiek op deze arbeidsrisico's. Met deze brochure kunt u zich hier goed op voorbereiden. Op andere onderwerpen inspecteert de Arbeidsinspectie alleen als daar een concrete aanleiding voor is.

In het eerste deel van deze brochure kunt u lezen:

- welke verplichtingen u als werkgever heeft
- hoe een inspectie verloopt

In het tweede deel vindt u:

- de belangrijkste arbeidsrisico's in uw branche uitgewerkt
- de inspectienormen per arbeidsrisico
- verwijzingen naar bestaande instrumenten en hulpmiddelen om aan de regels te voldoen

Deel 1

Veiligheid en gezondheid, uw zorg

Als werkgever moet u een zo goed mogelijk arbeidsomstandighedenbeleid voeren. Daarvoor organiseert u het werk zodanig dat dit geen nadelige invloed heeft op de veiligheid of de gezondheid van uw werknemers. Kennis van de risico's is hiervoor een belangrijke basis. Zo kunt u gericht zoeken naar oplossingen om de arbeidsomstandigheden te verbeteren. Dit doet u aan de hand van een risico-inventarisatie en -evaluatie (RI&E).

Risico-inventarisatie & -evaluatie en plan van aanpak

Een risico-inventarisatie en -evaluatie (RI&E) is voor iedere organisatie verplicht. Voor de VVT-branche is er een erkende branchespecifieke RI&E beschikbaar (zie: www.zorgrie.nl). Met de resultaten van de RI&E stelt u een plan van aanpak op. Dit kunt u zelf doen of u kunt het uitbesteden aan een gespecialiseerd bureau. U bent verplicht uw RI&E, inclusief het plan van aanpak, te laten toetsen. Dit kunt u laten doen door een gecertificeerde deskundige die aan uw instelling verbonden is of door een gecertificeerde arbodienst.

In het plan van aanpak beschrijft u:

- welke verbeteringen u wilt doorvoeren
- welke verbeteringen prioriteit hebben
- wanneer de verbeteringen uitgevoerd moeten zijn
- wie voor de uitvoering verantwoordelijk is

Voor het aanpakken van verbeteringen gelden de volgende uitgangspunten:

- Risico's moeten zoveel mogelijk aan de bron worden weggenomen (bijvoorbeeld vervanging handbediende tilliften door elektrisch bedienbare tilliften en inzet plafontilliften).
- Is deze bron aanpak redelijkerwijs niet mogelijk (vanwege technische, organisatorische en/of economische redenen), dan treft u maatregelen die voor alle werknemers gunstig zijn (bijvoorbeeld naaldcontainers voor gebruikte injectienaalden).
- In sommige gevallen is het niet mogelijk om een aanpak aan de bron of een algemeen beschermende aanpak te kiezen. In die gevallen verstrekt u persoonlijke beschermingsmiddelen aan de werknemers (bijvoorbeeld vaccinatie, mondkapjes, handschoenen). Daarna ziet u erop toe dat de werknemers deze beschermingsmiddelen ook daadwerkelijk gebruiken.

Deze aanpak staat bekend als de arbeidshygiënische strategie.

Wilt u een uitzendkracht inhuren? Dan moet u het uitzendbureau inlichten over de risico's van de werkzaamheden. Stuur het deel van uw RI&E dat betrekking heeft op de werkzaamheden van de uitzendkracht op tijd naar het uitzendbureau. Zo zijn tijdelijke medewerkers op tijd op de hoogte van de risico's die samenhangen met de aangeboden werkzaamheden en de manier waarop uw bedrijf deze aanpakt.

Wijziging arboreggeving kleine bedrijven en organisaties

Vanaf 2011 hoeven werkgevers met ten hoogste 25 werknemers in een aantal gevallen de RI&E niet te laten toetsen door een deskundige. Dat mag alleen als zij gebruikmaken van een branchespecifiek en in de cao opgenomen RI&E-instrument. Om in aanmerking te komen voor de vrijstelling van toetsing moet de werkgever wel onder de betreffende cao vallen.

Werkgevers met ten hoogste 25 werknemers zonder RI&E-instrument uit de cao hoeven ook geen gebruik te maken van een deskundige voor het toetsen van de RI&E. Zij moeten dan

wel gebruikmaken van een RI&E-instrument dat door werkgevers en werknemers in hun branche of sector is vastgesteld en dat is aangemeld bij de minister van SZW of bij een door de minister aangewezen instelling. De betreffende organisatie moet behoren tot de branche waarvan het RI&E-instrument gebruikt wordt. Meer informatie hierover vindt u op www.rie.nl. Hier vindt u ook de branche-RI&E's die in de cao's zijn opgenomen en de aangemelde branche-RI&E's.

Een andere wijziging van de Arbowet in 2011 houdt in dat u als werkgever de plicht heeft ervoor te zorgen dat uw werknemers kennis kunnen nemen van de RI&E.

De Arbeidsinspectie bij u op bezoek

Hoe verloopt een inspectie?

De inspecteur wil tijdens een inspectie zien hoe de werknemers in uw organisatie werken. Hij toetst of dat op een veilige en gezonde manier gebeurt. Werken er in uw bedrijf ook studenten, dan controleert de inspecteur ook hun arbeidsomstandigheden voor zover hun werkzaamheden te vergelijken zijn met de beroepspraktijk.

De inspecteur komt meestal onaangekondigd langs omdat hij zoveel mogelijk de gewone, dagelijkse gang van zaken wil controleren. Een onaangekondigde inspectie duurt meestal niet langer dan twee uur. Tijdens de inspectie zal de inspecteur u vragen stellen en samen met u of uw vertegenwoordiger door de instelling lopen om de werknemers aan het werk te zien. Bij aanvang van de inspectie zal de inspecteur meestal vragen of een lid van de personeelsvertegenwoordiging bij de inspectie aanwezig wil zijn. Deze personen hebben wettelijk het recht om de inspecteur te vergezellen. Bovendien hebben zij het recht om een gesprek met de inspecteur te vragen zonder dat u als werkgever daarbij aanwezig bent. Is er sprake van een extramurale situatie, bijvoorbeeld bij cliënten thuis? Dan verloopt de inspectie volgens een andere, zorgvuldig afgestemde werkwijze.

Inspecteurs voeren niet alleen inspecties uit. Zij verzamelen ook informatie aan de hand van vragenlijsten, waarbij bijvoorbeeld het nalevingsniveau van de wetgeving wordt onderzocht. Voor een dergelijk bezoek maakt de inspecteur vooraf een afspraak.

De inspectie verloopt als volgt:

- De inspecteur kijkt op de werkplek hoe u de regels voor de belangrijkste arbeidsrisico's naleeft.
- De inspecteur bespreekt zijn bevindingen met u of met uw vertegenwoordiger. Als u niet, of niet voldoende, aan de verplichtingen voldoet, zal de inspecteur afspraken met u maken over de naleving van de verplichtingen.
- De inspecteur legt geconstateerde overtredingen schriftelijk vast. Dit kan in de vorm van een waarschuwing of een eis. Bij sommige overtredingen kan de inspecteur direct een boeterapport opmaken.

Deze brochure gaat over de belangrijkste risico's in uw branche. Mogelijk gelden er voor uw organisatie ook nog andere, specifieke regels of risico's. Voorbeelden van andere risico's in uw branche zijn klimaatbeheersing, gevaarlijke stoffen (zoals middelen voor spoel- en wasmachines) en beeldschermwerk. Deze risico's moet u ook in de RI&E en het plan van aanpak opnemen. Ook moet u maatregelen treffen om deze risico's weg te nemen of te verminderen.

De arbocatalogus voor de verpleeg- en verzorgingshuiszorg, thuiszorg, jeugdgezondheid- en kraamzorg (VVT) is getoetst en beschikbaar. Hierin wordt aangegeven hoe u de zorg voor

goede arbeidsomstandigheden kunt invullen. De catalogus is in te zien op: www.arbocatalogusvt.nl.

U voldoet niet of onvoldoende aan de verplichtingen

De werkwijze van de Arbeidsinspectie gaat uit van 'hard waar het moet, zacht waar het kan'. In de praktijk werkt dat als volgt. Een inspecteur kijkt bij een overtreding naar het gevaar en naar de algehele situatie in een bedrijf. Levert een overtreding groot gevaar op voor werknemers, dan zal hij altijd formeel handhaven, ongeacht de situatie in het bedrijf. Gaat het om een overtreding zonder direct gevaar, dan kijkt de inspecteur of de arbeidsomstandigheden en het arbobeleid in het algemeen goed zijn geregeld. Is dat het geval dan krijgt de werkgever de gelegenheid de overtreding(en) zelf op te lossen. Is dat niet het geval dan geeft de inspecteur een waarschuwing of stelt een eis. U krijgt een waarschuwing als direct duidelijk is wat u moet doen om een overtreding op te heffen. U krijgt een eis als dat niet direct duidelijk is. De Arbeidsinspectie geeft in deze eis aan wat u precies moet doen om aan de wettelijke verplichting te voldoen.

Bij een waarschuwing of een eis krijgt u een bepaalde termijn om de overtreding weg te nemen. Hoeveel tijd u krijgt, is afhankelijk van de aard van de overtreding. De Arbeidsinspectie komt meestal controleren of u de aanwijzingen heeft opgevolgd. Heeft u niet binnen de gestelde termijn de aanwijzingen opgevolgd, dan krijgt u alsnog een boete. Als u een eis of een boete krijgt, kunt u altijd uw zienswijze kenbaar maken of bezwaar aantekenen.

Bij een ernstige overtreding zal de inspecteur zonder meer een boete geven. Als er direct gevaar is voor de medewerkers, zal de inspecteur het werk (gedeeltelijk) stilleggen totdat de overtreding is opgeheven. De hoogte van een boete is afhankelijk van de ernst van de overtreding en de omvang van uw organisatie. Kleine organisaties betalen minder dan grote. Boetes naar aanleiding van een ongeval zijn hoger dan voor 'gewone' overtredingen. Als de inspecteur strafbare feiten constateert, maakt hij een proces-verbaal op.

Ook werknemers kunnen een boete krijgen, namelijk wanneer zij zich bewust niet houden aan de veiligheidsmaatregelen. Bijvoorbeeld wanneer zij geen persoonlijke beschermingsmiddelen dragen of wanneer zij beveiligingen van een machine verwijderen of uitschakelen.

Wat u nog meer moet weten

Voorlichting, instructie en toezicht

Als werkgever moet u uw werknemers informeren over de risico's die zij lopen bij hun werkzaamheden. Ook moet u hun instructie geven over de maatregelen die de risico's kunnen beperken. Voorlichting en instructie zijn belangrijke middelen om ongevallen,

verzuim en stagnatie in de zorg te voorkomen of te beperken. Als werkgever moet u er bovendien op toezien dat de werknemers zich houden aan de instructies en voorschriften. Uw werknemers hebben daarin een eigen verantwoordelijkheid. Zij moeten met de nodige voorzichtigheid en zorgvuldigheid handelen en instructies opvolgen. Begaat een werknemer een ernstige overtreding en had hij kunnen weten (door voorlichting of instructie) dat het om een overtreding van de wet gaat, dan kan de inspecteur de werknemer een boete geven.

Preventiemedewerker

Iedere organisatie of instelling moet een preventiemedewerker aanstellen of iemand binnen de organisatie de preventietaken laten uitvoeren. Deze medewerker speelt een belangrijke rol bij het maken van de RI&E en het plan van aanpak. Ook kan deze persoon een rol spelen bij het geven van voorlichting over arbeidsomstandigheden aan collega's en bij het onderzoeken van eventuele ongevallen in de organisatie. Heeft uw organisatie niet meer dan 25 medewerkers, dan kunt u als werkgever zelf de taak van preventiemedewerker vervullen.

Bedrijfs hulpverlening

De Arbeidsinspectie kan ook de organisatie van de bedrijfs hulpverlening (BHV) inspecteren. De BHV-organisatie is onderdeel van uw RI&E en het plan van aanpak. Een aantal zaken moet u in ieder geval op orde hebben. Zo moeten één of meer werknemers zijn opgeleid als bedrijfs hulpverlener. Hoeveel BHV'ers u nodig heeft, hangt af van de omvang van uw organisatie en de risico's van de werkzaamheden. Iedere BHV'er moet voor één of meer van de hulpverleningstaken (eerste hulp bij ongevallen, branden blussen en ontruimen) zijn opgeleid. De BHV-organisatie als totaal moet in staat zijn alle drie de hulpverleningstaken uit te voeren. Als u een gebruiksvergunning heeft, worden daarin mogelijk nog andere eisen gesteld aan uw BHV-organisatie. U kunt de BHV ook gezamenlijk met andere organisaties in uw omgeving realiseren.

Systeeminspectie

Het kan zijn dat de wijze waarop u uw zorg voor arbeidsomstandigheden heeft georganiseerd, niet voldoende is. Wanneer de Arbeidsinspectie dit vermoedt, voert de inspecteur in veel gevallen een systeeminspectie uit. Hij houdt daarvoor interviews met u, enkele van uw werknemers en eventuele leidinggevenden in uw organisatie. Na afloop bespreekt de inspecteur met u de resultaten. Ze kunnen leiden tot een eis. Daarna krijgt u de mogelijkheid om uw aanpak aan te passen.

Klachten

Soms ontvangt de Arbeidsinspectie klachten over arbeidsomstandigheden in een organisatie. De Arbeidsinspectie neemt een klacht alleen in behandeling als deze komt van een werknemer (of een relatie of rechtshulpverlener van die werknemer) of een vakbond. Klachten of tips van anderen onderzoekt de Arbeidsinspectie in principe niet, tenzij sprake is van ernstig gevaar voor personen.

Ongevallen

Ernstige arbeidsongevallen moet u melden bij de Arbeidsinspectie. Het gaat om arbeidsongevallen met dodelijke afloop en ongevallen waarna een ziekenhuisopname volgt of iemand – naar het oordeel van een arts – blijvend letsel oploopt. De Arbeidsinspectie voert dan een onderzoek uit. Ook als een student tijdens zijn werkzaamheden in uw organisatie een dergelijk ongeluk krijgt, moet u dat melden. Dit geldt alleen als de werkzaamheden vergelijkbaar zijn met de beroepspraktijk. Het centrale telefoonnummer voor het melden van klachten en ongevallen is 0800 – 27 00 000.

Beroepsziekten

Zijn er beroepsziekten binnen uw organisatie, dan meldt uw bedrijfsarts dit aan het Nederlands Centrum voor Beroepsziekten.

Uw branche, de VVT: verpleeg- en verzorgingshuiszorg, thuiszorg, jeugdgezondheidszorg en kraamzorg

In de VVT-branche zijn zo'n 500 zorgorganisaties actief. Deze verlenen veelal vanuit meerdere locaties, in- en extramurale zorg aan ruim 2 miljoen cliënten. Er werken meer dan 400 duizend medewerkers in de branche, waarvan circa 90% vrouw.

In 2009 was het arbeidsgerelateerde verzuim in de branche 6,19% (eerste ziektejaar: 5,55%). Ongeveer een kwart van het verzuim is het gevolg van lichamelijke overbelasting. Ook wordt een hoge psychische belasting, met name werkdruk, ervaren. Infectieziekten en eczeem komen voor in de branche.

Ook prikincidenten zijn een punt van aandacht.

De meeste VVT-organisaties zijn aangesloten bij brancheorganisatie ActiZ. Bij BTN is een groot aantal van de organisaties voor thuiszorg en kraamzorg aangesloten. NeVeP is de brancheorganisatie voor particuliere woonzorgvoorzieningen.

Eind 2008 is de arbocatalogus VVT (www.arbocatalogusvvt.nl) tot stand gekomen. Daarin staan de richtlijnen en maatregelen voor de aanpak van de belangrijkste arbeidsrisico's in de VVT-branche.

Deel 2

Belangrijkste arbeidsrisico's

U kunt lezen wat het arbeidsrisico is, wat de gevolgen kunnen zijn voor de gezondheid en veiligheid van uw werknemers, en wat u moet regelen om dit te voorkomen. De Arbeidsinspectie controleert hierop bij de inspecties. Aan het eind volgen verwijzingen naar bestaande instrumenten en hulpmiddelen die u helpen om aan de regels in de Arbowet te voldoen.

Belangrijke arbeidsrisico's in de verpleging, verzorging en thuiszorg

Dit deel van de brochure gaat dieper in op de belangrijkste arbeidsrisico's in de verpleging, verzorging en thuiszorg:

- fysieke belasting
- biologische agentia
- agressie en geweld
- werkdruk

Hoe zijn de belangrijkste risico's bepaald?

De Arbeidsinspectie heeft de belangrijkste arbeidsrisico's in uw branche bepaald aan de hand van:

- de ongevallencijfers binnen uw branche
- cijfers van aandoeningen die door het werk worden veroorzaakt (beroepsziekten)
- instroomcijfers op de Wet op de arbeidsongeschiktheidsverzekering (WAO) en de Wet werk en inkomen naar arbeidsvermogen (WIA)
- inschattingcijfers van risico's door de Arbeidsinspectie.

Ook heeft de Arbeidsinspectie overlegd met de werkgevers- en werknemersorganisaties in uw branche.

Fysieke belasting

In de VVT zijn het vooral aandoeningen aan het houdings- en bewegingsapparaat die ziekteverzuim en langdurige uitval veroorzaken. Rugklachten en klachten aan de arm, nek en schouders komen het meeste voor. We spreken van een beroepsziekte als deze aandoeningen (mede) door het werk veroorzaakt worden.

Voor het verplegend en verzorgend personeel zijn de handmatig geleverde krachten bij het verplaatsen en verzorgen van cliënten vaak de oorzaak van de klachten. Denk hierbij aan het verplaatsen van cliënten op het bed, het uit bed of rolstoel halen van de cliënt, of aan het aantrekken van steunkousen. Een andere oorzaak van de klachten zijn de ongunstige werkhoudingen die verplegers en verzorgers vaak innemen tijdens hun werk, zoals bij het verplegen en verzorgen van de cliënten op het bed, onder de douche of in het bad. Het werken met cliënten met overgewicht maakt de handelingen extra zwaar. Naar verwachting zal deze groep cliënten de komende jaren toenemen.

Voor het personeel dat werkzaam is in de ondersteunende diensten, kunnen naast het handmatig tillen, duwen en trekken, vooral de ongunstige werkhoudingen zorgen voor overbelasting. Het gaat dan om ongunstige houdingen van personeel in de keuken, de technische dienst, de huishouding of de linnenkamer. Voorbeelden van werkzaamheden in ongunstige houdingen zijn langdurig staand en met geheven armen een maaltijd voorbereiden, schoon wasgoed vouwen en sorteren, slecht bereikbare plaatsen schoonmaken of werken met beeldschermen.

Wat moet u doen?

Uw organisatie moet het werk zo organiseren dat gevaar voor de veiligheid en gezondheid door fysieke overbelasting wordt voorkomen. Mocht dit redelijkerwijs niet mogelijk zijn, dan moet u de kans op fysieke overbelasting zoveel mogelijk beperken. Dit doet u aan de hand van een risico-inventarisatie- en -evaluatie (RI&E) en een plan van aanpak. Hierin brengt u per dienst of afdeling in kaart in welke mate werknemers fysiek belast worden en welke medewerkers door fysieke overbelasting ziek zijn geworden. Bij overbelasting legt u vast welke oplossingen hiervoor zijn en wanneer u deze invoert. In de praktijk betekent dit dat:

- het personeel hulpmiddelen gebruikt bij het verplaatsen, verzorgen en wassen/douchen van cliënten. Denk hierbij aan elektrisch in hoogte verstelbare bedden, glijlakens, passieve en actieve tilliften en eenvoudig in hoogte verstelbare douchestoelen, baden en steunkousaantrekken. Daarbij moet er voldoende manoeuvreerruimte zijn voor de hulpmiddelen.
- personeel dat werkzaam is in de ondersteunende diensten waar mogelijk zittend werkt, waarbij ze in een goede werkhouding zitten. Dit betekent dat het lichaam optimaal ondersteund is, de werktafel op de juiste hoogte staat (bij wisselende taken en/of werknemers moet deze in hoogte verstelbaar zijn), dat alle materialen, hulpmiddelen en

producten binnen handbereik zijn en dat er voldoende voet- en beenruimte is. Daarnaast zijn er voldoende hulpmiddelen beschikbaar om zwaar tillen, duwen en trekken te voorkomen

In de arbocatalogus VVT staan onder 'Fysieke belasting' de risico's van fysieke belasting in uw branche omschreven. Ook vindt u er praktische aanknopingspunten om uw beleid op dit onderdeel te ontwikkelen en/of te verbeteren. U kunt de arbocatalogus raadplegen op www.arbocatalogusvvt.nl. De maatregelen die u neemt om de risico's te beperken legt u vast, bijvoorbeeld in het plan van aanpak.

Hoe inspecteert de Arbeidsinspectie?

Bij een inspectie wordt bekeken of:

- de risico's van fysieke belasting per dienst of afdeling in kaart zijn gebracht in een RI&E.
- er hulpmiddelen aanwezig zijn en gebruikt worden voor het verplaatsen, verzorgen en wassen/douchen van cliënten.
- het personeel dat werkzaam is in de ondersteunende diensten het werk waar mogelijk zittend en in een goede werkhouding uitvoert. Hierbij moet het personeel voldoende hulpmiddelen ter beschikking hebben om zwaar tillen, duwen en trekken te voorkomen.

De Arbeidsinspectie beschouwt 'de Praktijkrichtlijnen fysieke belasting' en de daarmee samenhangende hulpmiddelen en instrumenten als een goede invulling voor een goed arbobeleid voor fysieke belasting. Als er sprake is van één of meerdere overtredingen, zal de inspecteur een waarschuwing geven en daarin verwijzen naar de arbocatalogus voor uw branche. U krijgt daarna enige tijd om de overtreding op te heffen.

Meer informatie

Fysieke belasting

www.arbocatalogusvvt.nl
www.aovvt.nl
www.actiz.nl
www.locomotion.nu
www.beroepsziekten.nl

Hulpmiddelen

www.arbocatalogusvvt.nl
www.aovvt.nl

Preventie en vermindering van fysieke belasting

www.arbocatalogusvvt.nl
www.gezondenzeker.nl

Verwijzingen naar Arbowet- en regelgeving

- > Arbobesluit art. 5.2 en 5.3 Fysieke belasting algemeen
- > Arbobesluit art. 5.4 Werkplekinrichting
- > Arbobesluit art. 5.5 Voorlichting handmatig hanteren van lasten

Biologische agentia

Werknemers in de VVT komen in aanraking met allerlei bacteriën, virussen en parasieten: biologische agentia. Hierdoor kunnen zij infecties oplopen en ernstig ziek worden. Er zijn verschillende biologische agentia:

Biologisch agens	Verspreidt zich via	Kans op besmetting bij
TBC	De lucht	Inademen
MRSA-bacterie	Direct contact	Wassen of verschonen van een besmette cliënt, verschonen van besmet bed, verzorgen van een wond, etc.
Hepatitis B en C-virus	Bloed-bloedcontact	Prik-, snij- of bijtincidenten (ook injecties bij diabetes)
Hepatitis A-virus	Faecaal-oraal contact	Wassen of verschonen van een besmette cliënt, verschonen van een besmet bed, wassen van kleding, etc.
HIV	Bloed-bloedcontact	Prik-, snij- of bijtincidenten
Norovirus	<ul style="list-style-type: none"> Faecaal-oraal contact Aerogene transmissie via braaksel 	Verzorgen van een besmette cliënt.
Legionella	Inademen aerosolen	Gebruik van onregelmatig of niet gebruikte douches.

Wat zijn de risico's?

Een werknemer die door zijn werk een infectieziekte of eczeem krijgt, heeft een beroepsziekte. In uw branche komt dit voor. Dit leidt tot ziekteverzuim en soms tot arbeidsongeschiktheid. Strikte hygiënemaatregelen zijn de belangrijkste basis voor het voorkomen van infectieziekten. Veel en vaak handen wassen (een belangrijke hygiënemaatregel) kan echter weer zorgen voor een nieuw probleem: eczeem. Dit is een van de meest voorkomende beroepsgerelateerde aandoeningen in de zorgsector. Eczeem kan ook ontstaan door langdurig handschoenen te dragen. Zijn deze handschoenen van latex, dan lopen werknemers bovendien kans op een latex-allergie. Het voorkomen van infectieziekten aan de ene kant en de kans op huidaandoeningen aan de andere kant, vraagt dus om maatwerk.

Wat moet u doen?

VVT-instellingen beschermen cliënten al tegen infectieziekten. Een goed arbeidsomstandighedenbeleid tegen blootstelling van werknemers aan biologische agentia ziet er als volgt uit:

- U beoordeelt de aard, mate en duur van de blootstelling aan biologische agentia.
- U brengt het risico voor alle werknemers (inclusief uitzendkrachten, stagiairs en leerlingen) in kaart.
- U beschrijft de maatregelen die nodig zijn om blootstelling te voorkomen of te beperken en voert deze uit. Dit komt meestal neer op een combinatie van technische, organisatorische en hygiënische maatregelen, aangevuld met persoonlijke beschermingsmiddelen en vaccinatie.
- Bij infectieziekten waarvoor verpleging in isolatie nodig is, zijn specifieke maatregelen vereist, zoals het dragen van handschoenen en/of adembescherming.
- U geeft voorlichting aan werknemers over de mogelijke gevaren die zij lopen en over de maatregelen om blootstelling te voorkomen.
- U geeft voorlichting over het gebruik van beschermingsmiddelen, de hygiënische voorschriften en over wat te doen bij incidenten.
- U toetst regelmatig of de kennis die werknemers hebben opgedaan, nog steeds bekend is (bijvoorbeeld in het werkoverleg).
- Iedere werknemer die kans loopt op besmetting, kan zich arbeidsgezondheidskundig laten onderzoeken.
- U meldt incidenten of ongevallen met agentia van categorie 3 of 4 aan de Arbeidsinspectie. Bijvoorbeeld incidenten waarbij besmetting mogelijk leidt tot TBC, HIV of hepatitis B of C (deze infecties zijn een gevolg van categorie 3-agentia).
- Na een incident waarbij bloed-bloedcontact is opgetreden, handelt u volgens een post-expositieprotocol (zie de Leidraad Prikaccidenten van het Nationaal Hepatitis Centrum).
- Wanneer zich beroepsziekten en/of (prik)incidenten voordoen, onderzoekt u de oorzaak daarvan en neemt u maatregelen.
- Werknemers die kans lopen om intensief met bloed in contact te komen, moet u in de gelegenheid stellen zich (op kosten van de werkgever) te laten vaccineren tegen hepatitis B.

Praktische tips:

- Gebruik speciale veilige naaldsystemen en naaldbekers om prikincidenten te voorkomen. Voor ambulante medewerkers zijn er kleine naaldcontainers verkrijgbaar die gemakkelijk meegenomen kunnen worden op locatie.
- Gebruik handalcohol (isopropanol) voor ontsmetting en gerichte handverzorging. Dit is onderdeel van een volledig huidpreventieprogramma om eczeem als gevolg van veelvuldig handen wassen te voorkomen.

In de arbocatalogus VVT staan onder 'Biologische agentia' de risico's van biologische agentia in uw branche omschreven. Ook vindt u er praktische aanknopingspunten om uw beleid op dit onderdeel te ontwikkelen en/of te verbeteren. U kunt de arbocatalogus raadplegen op www.arbocatalogusvvt.nl. De maatregelen die u neemt om de risico's te beperken legt u vast, bijvoorbeeld in het plan van aanpak.

Hoe inspecteert de Arbeidsinspectie?

De inspecteur bekijkt:

- Zijn de risico's met betrekking tot blootstelling aan biologische agentia voldoende in kaart gebracht in de RI&E?
- Zijn de bijhorende beheersmaatregelen genomen?
- Hebben werknemers na een (prik)incident snel toegang tot een adequate beoordeling en behandeling?
- Worden (prik)incidenten geanalyseerd en worden er zonodig verbeteringen doorgevoerd?
- Is gewaarborgd dat werknemers voldoende zijn voorgelicht over de risico's en de maatregelen die ze moeten nemen?

Meer informatie

- > www.arbocatalogusvvt.nl
- > www.aovvt.nl
- > www.actiz.nl > Nationaal Hepatitis Centrum, www.hepatitis.nl
 - Model risico-inventarisatie en -evaluatie voor het beoordelen van bloedoverdraagbare aandoeningen
 - Leidraad Prikaccidenten
 - Leidraad Hepatitis B vaccinatie
- > Werkgroep Infectie Preventie (WIP), www.wip.nl
- > Landelijke Coördinatiestructuur Infectieziektebestrijding (LCI), www.rivm.nl/cib
 - Landelijke richtlijn Prikaccidenten
- > Kennissysteem Infectieziekten en Arbeid (KIZA), www.kiza.nl
- > Preventie van handeczeem, www.staz.nl
 - Publicatie 'Werkpakket Gevaarlijke stoffen beleid' - module II Huidbelasting
- > Nederlands Centrum voor Beroepsziekten, www.beroepsziekten.nl

Verwijzingen naar Arboret- en regelgeving

- > Arbobesluit, art. 4.84, 4.85, 4.87a, 4.89, 4.91, 4.95, 4.97, 4.98 en 4.102

Agressie en geweld

Steeds vaker hebben medewerkers in verpleeg- en verzorgingshuizen, en medewerkers in de thuis- en kraamzorg, te maken met fysiek en verbaal geweld en intimiderend gedrag. Niet alleen cliënten of bewoners kunnen agressief zijn, ook familieleden en bezoekers weten zich soms onvoldoende te beheersen.

Wat zijn de risico's?

Medewerkers die te maken krijgen met agressief gedrag of fysiek geweld kunnen zich angstig, boos en onveilig gaan voelen. Ze kunnen bovendien fysiek letsel oplopen. In ernstige gevallen kan de blootstelling aan agressie en geweld zorgen voor psychische aandoeningen, zoals een stress-stoornis of een depressie met kort of lang ziekteverzuim. Deze aandoeningen zijn beroepsziekten. Het is van groot belang agressie tegen te gaan en goed om te gaan met incidenten.

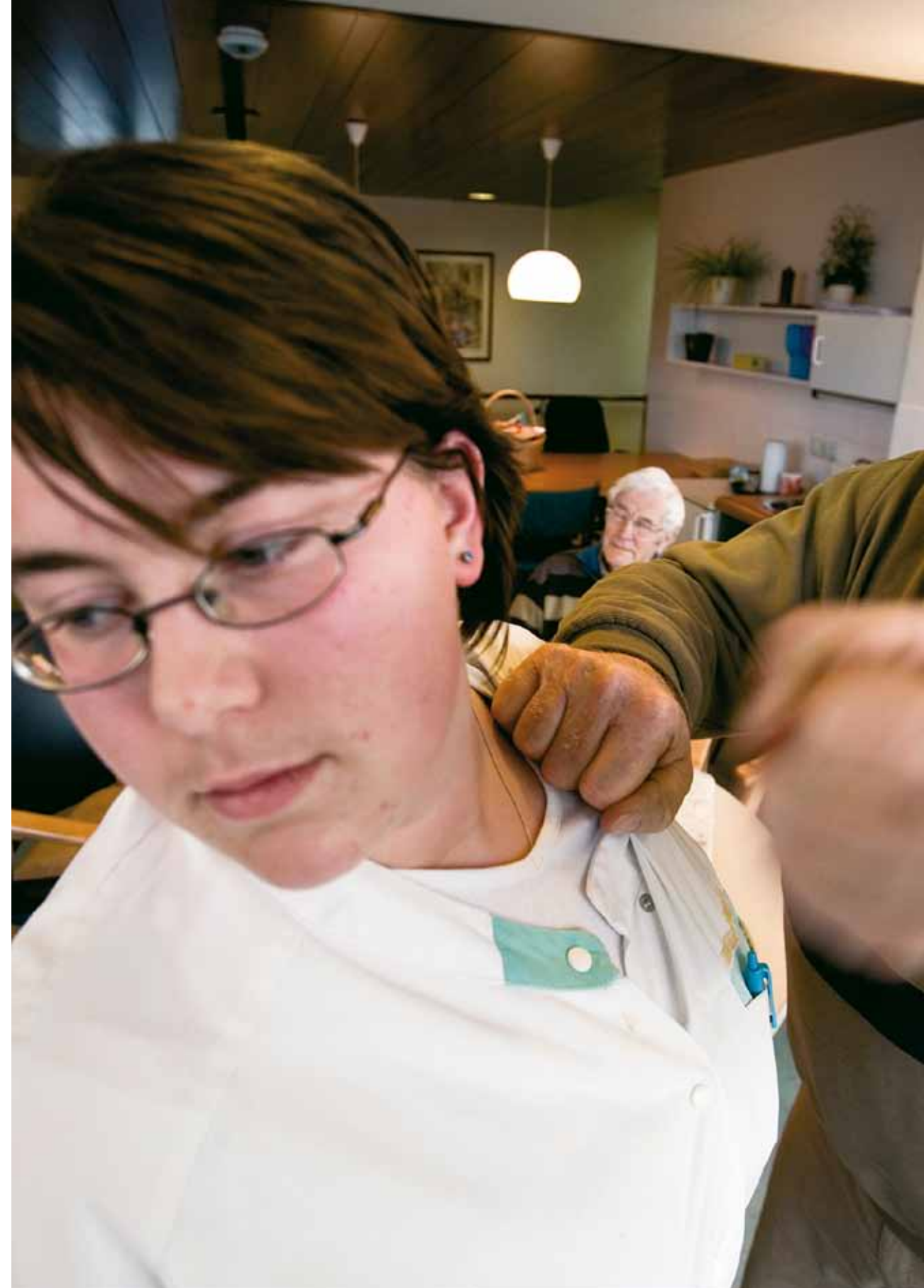
Wat moet u doen?

Uw organisatie moet een beleid voeren dat gericht is op het beschermen van werknemers tegen agressie, geweld, seksuele intimidatie en de nadelige gevolgen daarvan. Dit doet u aan de hand van een risico-inventarisatie en -evaluatie (RI&E).

In de arbocatalogus VVT staan onder 'Psychosociale arbeidsbelasting/ongewenst gedrag' de risico's van agressie en geweld in uw branche omschreven. Ook vindt u er praktische aanknopingspunten om uw beleid tegen agressie, geweld en ongewenste omgangsvormen te ontwikkelen en/of te verbeteren. U kunt de arbocatalogus raadplegen op www.arbocatalogusvvt.nl. De maatregelen die u neemt om de risico's te beperken legt u vast, bijvoorbeeld in het plan van aanpak. Uw beleid op dit punt kunt u beoordelen aan de hand van de volgende vragen:

Heeft u de risico's op het gebied van agressie en geweld in kaart gebracht?

- Heeft u een procedure om incidenten te melden, registreren en analyseren?
- Geeft u uw werknemers voorlichting, instructie en training over agressie en geweld?
- Heeft uw organisatie een protocol voor agressie en geweld?
- Heeft u huisregels (intentieverklaring) opgesteld, waaraan cliënten, bewoners, familieleden of anderen zich moeten houden?
- Heeft u voldoende organisatorische en personele maatregelen getroffen?
- Heeft u, waar nodig, voldoende (materiële, bouwkundige en/of technische) voorzieningen genomen om agressie en geweld tegen te gaan?
- Is er een goed werkend alarmsysteem met een adequate alarmprocedure?
- Is er een regeling voor opvang, ondersteuning en nazorg na een incident? Is er een vertrouwenspersoon ingesteld?

- Heeft u een regeling die gericht is op het aanpakken van de dader of daders?
- Evalueert u periodiek uw beleid en maatregelen tegen agressie en geweld?

Kunt u al deze vragen met ja beantwoorden, dan bent u met uw organisatie op de goede weg om ongewenst gedrag tegen te gaan. U doet u er goed aan deze punten regelmatig te controleren en te bekijken of uw organisatie ze ook naleeft.

Hoe inspecteert de Arbeidsinspectie?

Een inspectie verloopt als volgt:

- Om een beeld van te krijgen van de mate waarin uw medewerkers te maken hebben met agressie en geweld, interviewt de inspecteur enkele werknemers aan de hand van een vragenlijst.
- Vervolgens inventariseert hij samen met u als werkgever op welke wijze uw organisatie agressie en geweld probeert te voorkomen en hoe u handelt bij incidenten.
- Hij beoordeelt de werkplekken en gaat daarbij na of in de RI&E de risico's zijn beschreven en of de maatregelen die beschreven zijn in het plan van aanpak passen bij het niveau en de frequentie van agressie en geweld dat is aangetroffen. Daarnaast kijkt de inspecteur of de beschreven maatregelen zijn uitgevoerd.
- De inspecteur toetst op basis van de verzamelde gegevens of uw beleid voor agressie en geweld en de maatregelen die u hier tegen neemt, voldoende zijn.
- Constaceert hij tekortkomingen bij de uitvoering van maatregelen of er is geen beleid, dan wordt een handhavingstraject ingezet. In de VVT-branche is het risico op agressie en geweld opgenomen in de

arbocatalogus; in de catalogus staan aanknopingspunten om uw beleid vorm te geven en/of te verbeteren.

- Als de inspecteur tekortkomingen constaceert, zal hij in de meeste gevallen dan ook verwijzen naar de inhoud van de arbocatalogus VVT. Daarnaast zet hij een handhavingstraject in de vorm van een waarschuwing in. In specifieke gevallen kan hij dit ook doen door een eis tot naleving te stellen.

Meer informatie

- > www.arbocatalogusvvt.nl
- > www.aovvt.nl
- > www.actiz.nl

Risico-inventarisatie en -evaluatie

- > www.zorgrie.nl
- > www.beroepsziekten.nl

Werkdruk

Werkdruk heeft te maken met spanning in het werk. Een beetje spanning is gezond; je komt dan tot betere prestaties. Maar te veel spanning in je werk is niet goed. Als je te lang onder druk moet werken, kan je er ziek van worden. Bij werkdruk is het dus van belang om een gezonde balans te vinden. Deze gezonde balans moet gezocht worden op organisatieniveau, op teamniveau én op individueel niveau.

Wat zijn de risico's?

Uit tal van onderzoeken is gebleken dat een te hoge werkdruk een belangrijke veroorzaker is van ziekteverzuim. Een te lange periode onder hoge werkdruk werken, kan leiden tot werkstress en op den duur tot psychische en lichamelijke klachten en aandoeningen. Er zijn verschillende factoren die in de VVT-branche een hoge werkdruk kunnen veroorzaken, onder andere: de groeiende behoefte aan hulp en zorg vanuit de samenleving, de beperkte omvang van de personeelsformatie en de hoge verwachtingen van zowel de organisatie zelf als de cliënten en patiënten en de extra administratieve taken. Om werkstress bij personeelsleden tegen te gaan is het belangrijk dat u signalen van hoge werkdruk op tijd herkent en daar maatregelen tegen neemt.

Wat moet u doen?

Binnen het arbobeleid van uw organisatie moet u het risico van een te hoge werkdruk nadrukkelijk een plaats geven. Om dit onderwerp systematisch aan te pakken kunt u de volgende stappen doorlopen:

1. Herkennen van een te hoge werkdruk

Om na te gaan of er in uw organisatie sprake is van een gezonde of een te hoge werkdruk, is het nodig om de werkdruk te inventariseren. In de arbocatalogus voor de VVT worden hiervoor instrumenten aangereikt, zoals de Zorg-RI&E, een checklist voor signalen en een monitor-vragenlijst.

2. Analyseren van de oorzaken van de te hoge werkdruk

Er zijn verschillende manieren om de oorzaken van een te hoge werkdruk op te sporen. Dit kan zowel op organisatieniveau als op teamniveau en op individueel niveau. In de arbocatalogus voor de VVT zijn ook voor deze stap instrumenten ontwikkeld, zoals een oorzakenchecklist.

3. Aanpakken van de te hoge werkdruk

Als binnen de organisatie of het team een te hoge werkdruk is vastgesteld én de oorzaken hiervan in beeld zijn in gebracht, is de volgende stap om een gericht plan van aanpak op te stellen en uit te voeren. Zo wordt de werkdruk weer beheersbaar en op een gezond peil gebracht. Ook hiervoor is een checklist opgenomen in de arbocatalogus voor de VVT.

4. Evalueren of de maatregelen het gewenste effect hebben

Ga na enige tijd na of de doorgevoerde maatregelen op korte en wat langere termijn het gewenste effect hebben opgeleverd. U kunt hiervoor het beste de hierboven omschreven stappen nogmaals doorlopen en daarbij de maatregelen bijstellen.

In de arbocatalogus VVT staan onder 'Psychosociale arbeidsbelasting/werkdruk' de risico's van werkdruk in uw branche omschreven. Ook vindt u er praktische aanknopingspunten om uw beleid op werkdruk te ontwikkelen en/of te verbeteren. U kunt de arbocatalogus raadplegen op www.arbocatalogusvvt.nl. De maatregelen die u neemt om de risico's te beperken legt u vast, bijvoorbeeld in het plan van aanpak.

Hoe inspecteert de Arbeidsinspectie?

De inspecteur zal nagaan of er signalen zijn in uw organisatie die wijzen op een te hoge werkdruk. Hiervoor zal de inspecteur interviews houden met een aantal werknemers. Of hij laat de werknemers een vragenlijst over de werkdruk invullen. Ook kan er gebruikgemaakt worden van onderzoeksresultaten die al binnen de instelling bekend zijn. Als blijkt dat de werkdruk te hoog is, zal de inspecteur van u verlangen dat u binnen een bepaalde periode de nodige maatregelen treft.

Meer informatie

www.arbocatalogusvvt.nl

Verwijzingen naar Arbowet- en regelgeving

- > Arbowet, artikel 1, 3, 5 en 8
- > Arbobesluit, artikel 2.15

Colofon

Deze brochure is ontwikkeld in opdracht van de Arbeidsinspectie, 2011

Disclaimer

In deze brochure staan de belangrijkste arbeidsrisico's in de VVT, de branche waartoe uw organisatie behoort. U kunt lezen hoe de Arbeidsinspectie op deze risico's inspecteert. Mogelijk zijn niet al deze risico's in uw organisatie aan de orde, dan is dat deel van de tekst niet op u van toepassing. Is er in uw organisatie sprake van risico's die niet in deze brochure zijn genoemd, dan moet u deze risico's ook opnemen in de RI&E en het plan van aanpak. Ook moet u maatregelen nemen om deze risico's weg te nemen of te verminderen. De regels waar het in deze brochure over gaat zijn bestaande regels. Meer informatie vindt u op www.arbeidsinspectie.nl en www.arboportaal.nl. Het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid is niet verantwoordelijk voor informatie op websites van derden waarnaar in deze brochure wordt verwezen. Aan de tekst van deze brochure kunnen geen rechten worden ontleend.

In deze brochure gaat het over arbeidsrisico's die relevant zijn in uw branche. Het feit dat bijvoorbeeld geluid als risico genoemd wordt betekent: de ervaring in uw branche leert dat er zich situaties kunnen voordoen waarbij, door blootstelling aan dit type gevaar, er een kans is op gezondheidsschade.

Nadere informatie

U kunt deze brochure in digitale vorm vinden op www.arbeidsinspectie.nl. Daar vindt u ook meer informatie over de verwijzingen naar bestaande instrumenten en hulpmiddelen in deze brochure. Alle Arbowet- en regelgeving vindt u op www.overheid.nl. Extra exemplaren van deze brochure zijn aan te vragen via tel. 0800-8051 of www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties.